

Woelmuizen

René Wanders

Onbekend maakt onbemind is een gezegde, wat zeker opgaat voor de muizen. Waar de gemiddelde stadsmens nog wel eens enig mededogen wil tonen voor dat ene huismuisje wat in hun keuken zich tegoed doet aan wat kruimeltjes, wil de buitenmens zich al helemaal niet

R. Wanders

wagen aan enig medelijden, voor welke muis dan ook. De enige kennis, die hij of zij opdoet over muizen is aan de hand van de aanwezigheid van roofvogels.

Hoe vaak wordt er niet gemompeld bij het zien van veel buizerden, dat het kennelijk een goed veldmuizenjaar is. Bij het neerduiken van een buizerd of torenvalk boven het veld kan men de vogelaar, die dit bekijkt, soms met enig sadistisch genoegen horen mompelen: "raak", wanneer weer een arme veldmuis het leven laat in de klauwen van een roofvogel.

En bij het maaien van een rietveld, omdat men weer wat orchideeën of andere zeldzame plantjes wil kweken, wil men met de maaitijd wel rekening houden met de broedende vogels en maait dus in de herfst, wanneer de rietvelden vol zitten met oude en jonge muizen in nesten en holen. Gevolg, duizenden muizen laten het leven op de meest gruwelijke wijze, maar niemand die protesteert. Boeren hebben ook al niks met muizen en zeker niet met woelmuizen, omdat ze de akkers en weiden ondertunnelen en staan ze dus ook na aan het leven. Buitenmensen zien de muizen dus meer als voedsel,

voedsel voor vogels wel te verstaan, dan als interessante dieren.

Muizen en dan vooral de woelmuizen beschouwen ze eigenlijk als een soort kroket op pootjes. En dat is precies waar woelmuizen ook zo heel erg op lijken. Ze zijn rolrond, aangepast aan een leven in tunnels en onder de grond, ze hebben een hele korte staart, een stompe snuit en korte in de bruine vacht verborgen oren. De korte pootjes, zijn als ze rennen, nauwelijks te zien en zo geven ze enigszins de indruk alsof ze over de grond heen rijden of glijden, wanneer ze proberen hun hol te bereiken voordat ze gegrepen worden.

In onze streek leven vier soorten woelmuizen, waarvan er drie wel heel erg veel op elkaar lijken.

Woelmuizen kan je het best herkennen aan hun gebit, wat uit plooi kiezen bestaat, net als bij koeien en paarden. Aan de vorm

van de plooi kan je de soorten herkennen maar ja, dat is bij een levende muis, nou niet echt eenvoudig.

Zelfs ervaren muizenonderzoekers zien bij zo'n wegrennend bruin rolletje echt niet om welke soort het gaat. Veldmuis, aardmuis of noordse woelmuis, het is nauwelijks te zien. Gelukkig is er één goede uitzondering en dat is de rosse woelmuis.

Die kan je zo herkennen. Hij is roodbruin van boven en grijs opzij met een prachtig witte buik. Maar nog meer, hij heeft veel grotere oren dan de andere drie, een vrij lange staart, ongeveer net zo lang als zijn lichaam en hij kan springen en loopt dus ook net als een bosmuis springend over de bosbodem. In het vorige stukje over de ware muizen schreef ik al, dat de bosmuis eigenlijk nauwelijks in het bos voorkomt, maar dat er wel een woelmuis is, die daar wel voorkomt.

En dat is dus de rosse woelmuis, die zich als woelmuis helemaal heeft aangepast aan het leven in bossen, onder struiken en andere ruigtes. Hij doet precies hetzelfde als een bosmuis, eet insecten en planten, kan klimmen als de beste, tot wel vier meter hoog in struiken en bomen, kan

springen, maar nou ook weer niet zo geweldig, kan zwemmen en graven.

Rosse woelmuizen, zijn daardoor dan ook geduchte concurrenten van de bosmuis en waar bosmuizen en rosse woelmuizen samenleven ontstaat een hevige strijd om het bestaan tussen de twee soorten. Maar rosse woelmuizen zijn zulke leuke beesten om te zien en vooral ook om bezig te zien, dat het de moeite waard is om eens rustig aan de rand van een greppel te gaan zitten of bij wat braamstruiken en heel stil, maar toch goed om je heen te kijken en vooral te luisteren.

Vroeg of laat verschijnt er dan wel al ritselend een donkere muis, die snuffelend en met olijke sprongetjes zijn kostje bij elkaar gaat scharrelen.

Gelukkig zijn het dag- en nachtdieren, zodat ze goed te zien zijn overdag. Vooral 's morgens, wanneer de zon haar eerste warmte gaat geven, zijn ze erg actief.

Rosse woelmuis

Rosse woelmuizen komen niet overal in Nederland voor en dat komt voor een deel, omdat ze heel erg honkvast zijn. Een rosse woelmuis verlaat het liefst nooit zijn geboorteplekje en doet dat alleen als hij eruit geknukt wordt door zijn ouders of andere muizen, omdat er te veel soortgenoten samen op één plek wonen.

Zo verhuizen ze bijna nooit en blijven gebieden, waar ze nog niet voorkomen, maar er wel zouden kunnen leven, soms heel lang leeg. Zo'n gebied was het nieuwe land, de Zuidelijke Flevopolder.

Het duurde daar meer dan 20 jaar voor er rosse woelmuizen verschenen, terwijl de bosmuis er al lang was. Maar de allereerste muizen, die zich daar vestigden waren de dwergmuis en de veldmuis.

De veldmuis is een echte pionier, die nieuw ontstaan land meteen bevolkt, er jongen krijgt, veel jongen en nog meer jongen en zo binnen één jaar een ware muizenplaag vormt.

Dan ritselt het overal van de veldmuizen, zitten overal holletjes en zie je vraatsporen en keutels liggen.

De overvloedige muizen zwermen dan weer uit, op zoek naar nieuwe gebieden, of worden opgegeten door een hele waslijst aan roofdieren of komen om van de honger of ziekte. En zo ontstaat dan na een jaar met zeer veel veldmuizen een jaar met zeer weinig veldmuizen, waarna er weer veel jongen geboren worden enz.

Zo ontstaan ook de goede en de slechte veldmuizenjaren. De veldmuis, klein, vaalbruin, een stompe snoet en zeer korte staart en oren, lijkt als twee druppels water op zijn

neef de aardmuis en zelfs in de hand is het moeilijk de twee uit elkaar te houden.

Zelf kunnen ze dat maar al te goed en kunnen elkaar niet luchten of zien.

Veldmuizen en aardmuizen leven bijna altijd gescheiden in verschillende soorten van biotoop, wanneer ze in eenzelfde streek voorkomen. De veldmuis in het korte gras, de aardmuis in de hoge ruigte van riet en moeras, onder laag struweel en zelfs aan de bosrand, waar nog hoog gras groeit.

Komt maar één van de twee soorten in een bepaalde streek voor, dan bewonen ze alle biotopen van zowel aardmuis als veldmuis.

De veldmuis is een beetje een agressief baasje, die ook wel eens soortgenoten en andere muizen doodt, de aardmuis is daarentegen een vredige lobbjes, die zelfs de dwergmuis geen vlieg kwaad doet en vaak kan je ze dan ook samen zien eten aan één en dezelfde rietpluim, als deze tenminste al door de storm is geknakt en op de grond ligt.

Anders is natuurlijk de goed klimmende dwergmuis hem voor, want klimmen kan een aardmuis maar uiterst bescheiden, net zoals de veldmuis trouwens. Was de veldmuis een echte pionier en zwerver, de aardmuis is bijna net zo honkvast als de rosse woelmuis en heeft aan grootschalige verhuizingen net zo'n broertje dood. Het is nog maar sinds kort dat de aardmuis het veenweidegebied is overgestoken en de duinen heeft ontdekt. Pas tien jaar geleden werden de eerste aardmuizen in de duinen gevangen.

Er is nog een derde soort woelmuis, die op het oog maar nauwelijks te onderscheiden is van de vorige twee en dat is de noordse woelmuis. Deze soort is hier blijven wonen, toen het gletsjerijs uit de laatste ijstijd tot net aan Nederland reikte.

Normaal komt hij voor in arctische en subarctische gebieden en naar het noorden vinden we hem voor het eerst weer in Zweden

en oostwaarts aan de oostgrens van Duitsland. Maar met de laatste ijstijd kwam hij dus naar het zuiden afzakken en in ons landje vond hij het goed toeven, ook toen het later weer warmer werd en het gletsjerijs zich weer terugtrok naar Scandinavië. Geen wonder, want het is een woelmuis, die zelden de kans krijgt om te woelen en te graven, want hij leeft bij voorkeur in rietmoerassen en andere gebieden met een hoge waterstand en riet vindt hij heerlijk.

Zulke biotopen zijn en waren er in Nederland dan ook genoeg en terwijl hij in de jaren 60 en 70 steeds zeldzamer werd is hij nu weer toe aan het nemen en breidt zelfs zijn gebied uit. Zo is hij ook in onze streken terechtgekomen en is nu algemeen bij de Kagerplassen. Meestal is de noordse woelmuis flink groter dan de aardmuis en de veldmuis, maar ook aardmuizen kunnen best heel groot worden.

Drie soorten woelmuizen met stompe snuit, vaalbruine vacht, rolronde lijf en een heel korte staart, we kunnen ze nauwelijks uit elkaar houden, leven heel verschillend en bestrijden elkaar om de beste plekken en de beste biotoop. Je kan je afvragen waarom ze dan zo enorm op elkaar lijken. En dan komen we weer terug bij het begin van het verhaal, want alle drie de soorten, of ze het nu willen of

niet, dienen heel vaak als voedsel voor allerlei soorten dieren, van vogels via padden tot zoogdieren. En de allerbeste manier om toch zo min mogelijk kans te hebben om als mobiele snack te dienen voor torenvalk of vos is een goede schutkleur, een lijf wat razend snel onder de grond kan verdwijnen of onder planten en stenen en wat een razend snelle sprint naar de veiligheid kan maken. En daar is bij alle drie de soorten hun uiterlijk enorm goed aan aangepast.

Eten en gegeten worden, dat lijkt het doel en het lot van de drie bruine woelmuizen, want de rosse woelmuis laat zich niet zo makkelijk verschalken, doordat hij onder bossages leeft.

De drie bruine woelmuizen, de veldmuis, de aardmuis en de noordse woelmuis hebben één schrale troost, zij en alleen zij bepalen door hun aantal hoeveel muisetende

roofdieren er in een gebied voorkomen en de roofdieren zelf hebben daarbij niets in te brengen want zijn er geen woelmuizen, dan is er geen eten genoeg voor de buizerd, de torenvalk en de vos en kunnen deze hun jongen niet grootbrengen.

Vandaar, dat er wel eens mensen zijn, die bij het zien van veel buizerds of torenvalken mompelen of zeggen, dat het wel eens een goed veldmuizenjaar kan zijn.

En wij kunnen dan net alsof we echte woelmuizenspecialisten zijn, zeggen dat het deze keer anders best wel eens een goed aardmuizenjaar kan zijn.

En wie weet stimuleert dat de vogelkijker dan weer om zich eens wat meer te interesseren voor muizen, zodat ze ook de aandacht en de waardering krijgen, die ze verdienen.

W. Andelaar

Als geen andere plaats leent Noodwijk zich voor een rondje groen. Met de vuurtoren als middelpunt iets oppikken van wat de natuur te bieden heeft.

Het aardige van wonen in een land als Nederland is de mogelijkheid om de wisseling van de seizoenen mee te maken. Persoonlijk heb ik daarbij een voorkeur voor de lente. Het idee dat alles weer nieuw wordt boeit mij en met mij veel mensen. De Engelsen hebben het over de spring. Dat geeft nog beter aan wat er in het voorjaar gebeurt.

Mei van Gorter is wel een van de bekendste dichtwerken van ons taalgebied en beschrijft de voorjaarsgevoelens die veel mensen jaarlijks over zich krijgen. Het echte voorjaar begint voor mij echter vroeger. Maart en april zijn de maanden waarin de meeste trekvogels weer op honk zijn. Veel planten laten zelfs al eerder iets van zich zien.

Zo'n typische voorjaarsplant is voor mij de Voorjaarshelmbloem. Een plantje dat vooral aan de duinvoet gedijt. Langs de Prins Hendrikwegen en de

Koepelweg bijvoorbeeld is het in het vroege voorjaar te vinden. Het duintje bij de ingang van de algemene begraafplaats was tot voor kort ook een bekende groeiplaats van de plant. Tegen het huis van Passchier aan stonden hier de Voorjaarshelmbloemen in grote getale. Geflankeerd door Blauwe Druifjes en geel Speenkruid leverde het duintje telken jare een fraai plaatje op. Helaas is het duintje bij de renovatie van de ingang van de begraafplaats vergraven en gaf het dit voorjaar niet veel moois te zien. Het waren voornamelijk akkeronkruiden die de kop op staken. Het zal dan ook nog wel weer een aantal jaren duren voor de oorspronkelijke vegetatie weer terug is gekomen. Als er tenminste niet te kwistig met zwarte grond is omgesprongen. Het is nu zaak om de Oude Zeeweg over te steken om het plantje het volgend voorjaar weer te zien. De tuin van poelier Waal is normaliter goed van Voorjaarshelmbloem voorzien.

Planten zijn, net als de dieren, keurig ingedeeld in klassen, families en dergelijke. Daarnaast zijn ze, net als wij mensen, van een naam voorzien. Over de naamgeving van planten zijn verschillende boeken geschreven. Zowel een meneer Klein als een meneer Backer hebben daar dikke pillen van boeken over geschreven. Daarbij gaan ze in op de achtergrond van de naamgeving en worden ook de volksnamen van planten besproken. De laatste jaren wordt aan dat laatste aspect nog wat meer aandacht geschonken. Er zijn daarover verschillende boekjes op de markt gekomen. De Voorjaarshelmbloem komt ook in deze boekjes voor.

